

Chrześcijaństwo. Od żydowskiej sekty do religii uniwersalnej.

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: dostępny w internecie: pl.wiktionary.org.
- Źródło: *Słownik kultury antycznej*, red. R. Kulesza, Warszawa 2012, s. 54.
- Źródło: Ewa Wipszycka, *Kościół w świecie późnego antyku*, Warszawa 2018, s. 114.
- Źródło: Biblia Tysiąclecia, Nowy Testament (Mt 27, 37).

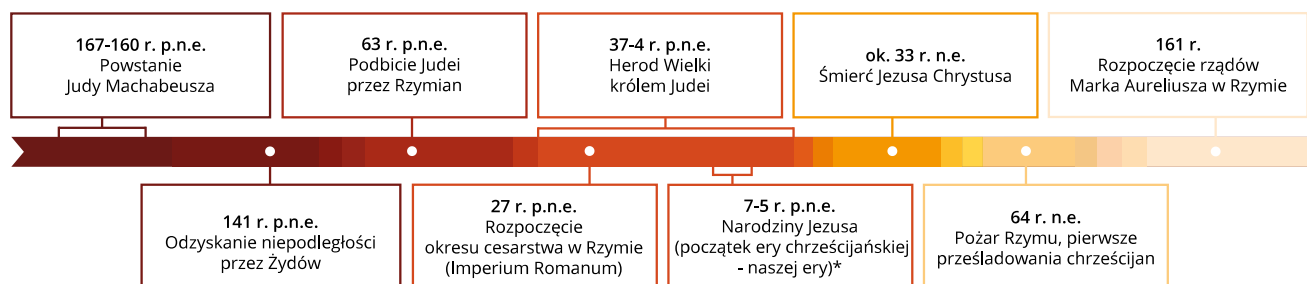
- Źródło: *Fragment listu namiestnika rzymskiej prowincji Bitynii Pliniusza do cesarza Trajana z II w. n.e.*, [w:] Pliniusz, *Listy*, ks. X, list 96.

Chrześcijaństwo. Od żydowskiej sekty do religii uniwersalnej.

Jean-Léon Gérôme, *Ostatnia modlitwa chrześcijańskich męczenników*, 1883 r.
 Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Gdy w I w. p.n.e. tereny Palestyny zostały włączone do imperium rzymskiego, wśród Żydów tam mieszkających popularna stała się idea mesjasza (pomazaniec), który przyjdzie wyzwolić uciemiężony naród spod władzy pogan. W wyobrażeniu większości zamieszkującej Palestynę ludności żydowskiej miał to być wojownik i polityk, który dosłownie zrzuci jarzmo rzymskich rządów i sprawi, że Izrael odzyska dawną niezależność. Mesjasz miał pochodzić z rodu Dawida, zdobyć władzę nad ziemią zajmowaną niegdyś przez Żydów i zgromadzić tam ludność żydowską z całego świata, przywrócić przestrzeganie praw Tory i przynieść pokój. W takiej atmosferze swoją działalność w Palestynie rozpoczął Jezus, zwany przez swych wyznawców Chrystusem.

*Data narodzin Chrystusa została ustalona w 525 r. przez Dionizjusza Małego i dała początek erze chrześcijańskiej (naszej erze), według której liczymy lata od narodzin Jezusa. Dzisiaj wiemy, że Dionizjusz Mały

pomylił się i Chrystus urodził się kilka lat wcześniej. System liczenia lat stał się jednak na tyle powszechny, że jest stosowany do dzisiaj.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Wyjaśnisz, jak mała sekta żydowska stała się religią uniwersalną.
- Wyjaśnisz powody niechęci Rzymian do nowej religii.
- Wskażesz przyczyny, dla których chrześcijaństwo stało się w końcu religią panującą w Cesarstwie Rzymskim.

Przeczytaj

Początki. Działalność i śmierć Jezusa

Jezus narodził się w Betlejem w Palestynie ok. 7–5 r. p.n.e. O jego życiu dowiadujemy się z czterech [ewangelii](#) (wg św. Marka, Mateusza, Łukasza i Jana), z których najstarsza datowana jest na rok 68 – 73 n.e., natomiast o losach jego pierwszych wyznawców traktują Dzieje Apostolskie napisane prawdopodobnie ok. 64 – 67 r. n.e. Razem stanowią one trzon [Nowego Testamentu](#). Zgodnie z treścią Ewangelii wg św. Łukasza Jezus rozpoczął swoją działalność w wieku ok. 30 lat i prowadził ją przez kilka lat aż do śmierci na krzyżu w Jerozolimie ok. 33 r. n.e. z wyroku namiestnika Judei [Poncjusza Piłata](#). Wedle przekazów ewangelicznych Jezus miał zmartwychwstać i ukazać się swoim uczniom trzy dni po ukrzyżowaniu, co stanowi przełomowy moment w procesie kształtowania się chrześcijaństwa.

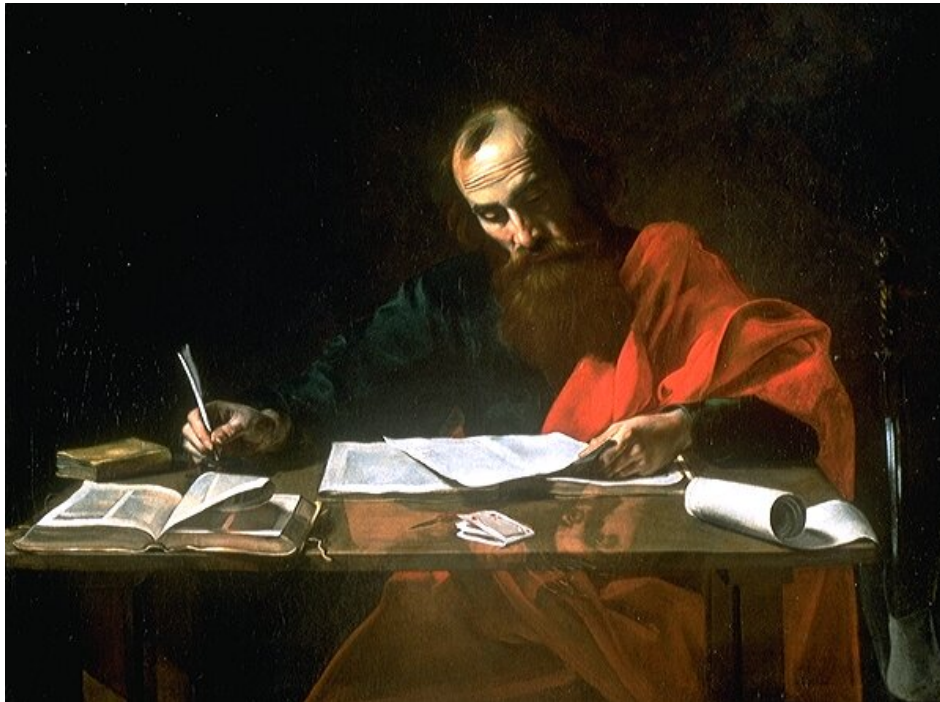
Popularnym motywem w sztuce wczesnochrześcijańskiej było ukazywanie Jezusa jako dobrego pasterza, a więc młodego mężczyzny bez zarostu, opiekującego się stadem owiec. Powyższe przedstawienie pochodzi z drugiej połowy III w. z tzw. katakumb Priscilli w Rzymie. Jak myślisz, dlaczego pierwszym chrześcijanom odpowiadało takie ujęcie osoby Jezusa?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

W swych naukach Jezus kładł nacisk na indywidualną moralność każdego człowieka, jego wolną wolę oraz szacunek wobec bliźniego. Wskazywał na to, że dobrym postępowaniem ludzie mogą zapewnić sobie zbawienie i życie wieczne. Głosił istnienie jednego Boga oraz nadejście sądu ostatecznego, w wyniku którego dojdzie do zmartwychwstania i panowania królestwa Bożego na ziemi.

Od sekty żydowskiej do religii uniwersalnej

Początkowo chrześcijaństwo rozwijało się wyłącznie w ramach [judaizmu](#). Impuls do objęcia działalnością duszpasterską także środowisk pogańskich wywołał św. Paweł z Tarsu, który przekonał współwyznawców do rezygnacji z wymogu przestrzegania tradycyjnych rygorów żydowskich (np. obrzezania) przez osoby nowo nawrócone (ok. 49 r.). Decyzja ta była brzemienna w skutki: społeczność chrześcijan zrywała tym samym z religią przodków (judaizmem) i otwierała się na nowych wyznawców o dowolnym pochodzeniu i stanie społecznym.

Św. Paweł, obraz Valentina de Boulogne z ok. 1618–1620 r.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Działalność św. Pawła przyniosła ogromne sukcesy młodej społeczności chrześcijan. [Apostoł](#) odbył wiele podróży misyjnych we wschodniej części basenu Morza Śródziemnego (patrz: mapa poniżej), gdzie pozyskiwał nowych wyznawców chrześcijaństwa. Powoli na przestrzeni II i III w. n.e. nowa religia docierała do najdalszych zakątków Cesarstwa Rzymskiego, choć nadal skupiała się przede wszystkim w miastach i głównie we wschodniej części imperium.

Mapa przedstawiająca tereny i miasta objęte działalnością misyjną św. Pawła z Tarsu.

Źródło: Contentplus sp. z o. o., licencja CC BY-SA 3.0.

Rzymianie a wyznawcy Chrystusa

Chrześcijańskie wyobrażenia na temat religii stały w ostrej sprzeczności z poglądami samych Rzymian. Rzymski system religijny opierał się bowiem na rytuale, co oznacza, że najważniejszą jego składową był udział mieszkańców w praktykach kultowych (np. w składaniu ofiar). Jeśli ktoś się od nich uchylał, to w przeświadczeniu Rzymian narażał cały kraj na gniew bogów. Tymczasem chrześcijanie odmawiali uczestnictwa w publicznym kulcie, uznając go za sprzeczny ze swoją wiarą.

Nie był to jedyny powód wrogości pogan do wyznawców [Chrystusa](#). Rzymianie byli otwarci na nowe wierzenia i obcych bogów, chętnie włączali ich do własnego panteonu i tego samego oczekiwali od innych. Nie mogli więc zrozumieć przekonania, z jakim chrześcijanie twierdzili, że jest tylko jeden Bóg, a składanie ofiar innym bóstwom to niewybaczalny grzech. Ponadto Rzymian razila chrześcijańska idea śmierci

męczeńskiej, która była zupełnie obca ich mentalności. Dla nich ochoczość, z jaką niektórzy chrześcijanie szli na śmierć, była objawem zwykłego uporu.

Warto zadać w tym miejscu pytanie: dlaczego Rzymianie prześladowali chrześcijan, a nie – Żydów? Otóż, dla Rzymian religia judaistyczna była co prawda zjawiskiem dziwnym i w wielu aspektach znacznie różniącym się od innych wierzeń śródziemnomorskich, do których byli oni przyzwyczajeni. Niemniej, judaizm, jako religia starożytna („religio antiqua”) był przez Rzymian szanowany właśnie ze względu na długą tradycję, która za nim stała. To, w oczach Rzymian, sankcjonowało wiarę żydowską i gwarantowało jej tolerancję oraz przywileje, o których chrześcijanie nie mogli marzyć.

Mozaika z III w. przedstawiająca tzw. *damnatio ad bestias*, czyli karę śmierci poprzez rzucenie dzikim zwierzętom na pożarcie na arenie. Często właśnie ten rodzaj kary stosowano wobec chrześcijan.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Prześladowania chrześcijan w imperium rzymskim

Chrześcijańscy męczennicy w koloseum.

Źródło: Konstantin Flavitsky, domena publiczna.

Organizacja Kościoła w pierwszych wiekach

Pierwsze gminy chrześcijańskie skupiały się niemal wyłącznie w miastach. Poszczególne społeczności zwykle pozostawały ze sobą w stałym kontakcie, wymieniały się listami, udzielały sobie wzajemnie pomocy, były jednak od siebie niezależne i funkcjonowały na różnych zasadach. Nie istniała jeszcze sprecyzowana doktryna religijna, nie było także sztywno określonej hierarchii. Pierwsi chrześcijanie żyli przede wszystkim w oczekiwaniu na powtórne nadejście Chrystusa, skupiali się

więc na rozważaniach na temat życia pozagrobowego oraz krzewieniu nowej wiary, a nie na tworzeniu struktur organizacyjnych i instytucjonalnych.

Z czasem jednak pierwotne gminy się powiększały, a wraz z ich wzrostem kształtowała się hierarchia (przełom I i II w.). Na czele wspólnoty stał obieralny biskup, który organizował życie religijne gminy, sprawował [eucharystię](#), udzielał chrztu i pomagał potrzebującym. Funkcjonariuszami wspólnoty byli zaś prezbiterzy (starsi), którzy odgrywali rolę kapłanów, oraz ich pomocnicy – diakoni.

Okolo połowy II w. nasiliły się podziały wewnątrz chrześcijaństwa, pojawiły się pierwsze [herezje](#) (m.in. [gnostycyzm](#)). W celu ograniczenia ich rozwoju władza biskupów została wówczas wzmocniona: urząd stał się dożywotni i nie podlegał już żadnej kontroli. Ponadto nauczanie prawd wiary stało się wyłącznym przywilejem biskupów, co oznaczało ścisły nadzór nad wszystkim, czego uczono wiernych. Taki system sprawowania urzędu biskupiego nazywamy episkopatem monarchicznym.

Był to początek kształtowania się Kościoła powszechnego, jednak należy pamiętać, że Kościół jako jednolita struktura organizacyjna wykształcił się dopiero w IV w.

Słownik

apostoł

(z gr. *apostolos* – wysłannik) słowo używane na określenie najbliższych uczniów Jezusa, a także pierwszych głosicieli jego nauk

Chrystus

(*christos* – namaszczony, grecki odpowiednik hebrajskiego *mosiach* – pomazaniec) termin ten nie jest imieniem, lecz rodzajem tytułu; wedle tradycji, na której opiera się nasz system datacji, narodziny Jezusa wyznaczają przełom dwóch er; w rzeczywistości jednak możemy z dużym prawdopodobieństwem założyć, że Jezus urodził się kilka lat wcześniej; błąd ten wkradł się do chrześcijańskich kalendarzy w V w., kiedy uczyony Dionizjusz Mały na polecenie papieża ustalił, że Jezus przyszedł na świat 753 lata po założeniu Rzymu

diaspora

(z gr. *diaspora* – rozproszenie) rozproszenie członków danego narodu wśród innych narodów; w tym wypadku chodzi o Żydów mieszkających poza Palestyną

eucharystia

(z gr. *eucharistia* – dziękczynienie) w chrześcijaństwie jest to obrządek o wyjątkowym znaczeniu (sakrament), odprawiany podczas mszy i nawiązujący do ostatniej wieczerzy

ewangelia

(z gr. *euangelion* – dobra nowina) obecnie termin określający gatunek literacki opisujący życie, nauki i śmierć Jezusa

gnostycyzm

(z gr. *gnostikos* – dotyczący wiedzy) doktryna religijna głosząca dualizm świata, czyli jego podział na stronę duchową, która jest dobra, oraz na stronę materialną, która jest zła

herezja

(z łac. *haeresis*, z gr. *hairesis* – wybór) doktryna religijna przez władze religijne uważana za mylną

judaizm

(z łac. *iudaicus* – żydowski, od gr. *Iudaios* – Żyd) mozaizm, wyznanie możeszowe; najstarsza z trzech tzw. religii abrahamowych, wyznawana przez Żydów. Jej podstawą jest wiara w jedyne Boga stwórcę świata i człowieka, który zawarł wieczyste przymierze z ludem Izraela, obiecując mu opiekę i pomoc w zamian za przyjęcie jego nakazów

Nowy Testament

część Biblii chrześcijańskiej, zbiór 27 ksiąg napisanych w języku greckim między 50 a 120 r. n.e.; kanon nowotestamentowy kształtował się powoli, nie wszystkie księgi powstałe w tym czasie i odnoszące się do życia Chrystusa oraz losów społeczności pierwszych chrześcijan ostatecznie się w nim znalazły; pierwsze źródło, w którym pojawia się spis ksiąg kanonicznych Nowego Testamentu zgodny ze współczesnym, pochodzi dopiero z 367 r.

Poncjusz Piłat

rzymski polityk, prefekt Judei w latach 26–36/7 n.e.

Słowa kluczowe

chrześcijaństwo, Chrystus, Jezus, prześladowania, św. Paweł, starożytność, starożytny Rzym, kultura starożytnego Rzymu, społeczeństwo starożytnego Rzymu, antyk

Bibliografia

Christ K., *Historia Cesarstwa Rzymskiego. Od Augusta do Konstantyna*, Poznań–Gniezno 2016.

Ehrman B.D., *Nowy Testament. Historyczne wprowadzenie do literatury wczesnochrześcijańskiej*, Warszawa–Stare Groszki 2015.

Jaczynowska M., *Dzieje Imperium Romanum*, Warszawa 1995.

Simon M., *Cywilizacja wczesnego chrześcijaństwa*, Warszawa 1992.

Wipszycka E., *Kościół w świecie późnego antyku*, Warszawa 2018.

Ziółkowski A., *Historia Rzymu*, Poznań 2008.

Film edukacyjny

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem i odpowiedz na pytania.

Trwa wczytywanie danych ..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DkjbzRM>

Film nawiązujący do treści materiału

Polecenie 2

Porównaj sposoby sprawowania kultu w religii starożytnego Rzymu i Grecji oraz wczesnego chrześcijaństwa.

Polecenie 3

Wyjaśnij, w jaki sposób chrześcijanie czerpali z otaczających ich wzorców kulturowych.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Uporządkuj wymienione wydarzenia w kolejności chronologicznej.

- misje apostolskie św. Pawła z Tarsu
- prześladowania chrześcijan za Nerona
- działalność Jezusa
- prześladowania za Dioklecjana
- rozwój gnostycyzmu
- edykt mediolański
- podbój Palestyny przez Rzymian
- powstanie tzw. episkopatu monarchicznego

Ćwiczenie 2

Powiąz pojęcia historyczne z ich definicjami.

w religii chrześcijańskiej jest to sakrament upamiętniający ostatnią wieczerzę, pogląd na kwestie wiary uznawany za mylny przez władze kościelne, gatunek literacki opisujący życie i śmierć Jezusa Chrystusa, członkowie jednego narodu mieszkający wśród innych narodów w oderwaniu od swego kraju pochodzenia

diaspora	
ewangelia	
herezja	
eucharystia	

Ćwiczenie 3

Na podstawie informacji pomocniczych zawartych w tabeli przyporządkuj fragmenty ewangelii nowotestamentowych do właściwego autora (Marka, Mateusza, Łukasza lub Jana).

Marek, Mateusz, Łukasz, Jan, Autor skupia się na ukazaniu osoby Jezusa jako niezrozumianego przywódcy, nierozpoznanego Syna Bożego., W swojej ewangelii autor starał się podkreślać żydowskość Jezusa i fakt, że Jezus to mesjasz zapowiedziany już w Starym Testamencie., Badacze uznają Łukasza za osobę bezpośrednio związaną ze św. Pawłem z Tarsu., Autor podkreśla boskość Jezusa, który w pełni zdaje sobie sprawę ze swego pochodzenia.

Autor	Charakterystyka	Fragment
Marek	Autor skupia się na ukazaniu osoby Jezusa jako niezrozumianego przywódcy, nierozpoznanego Syna Bożego.	
Mateusz	W swojej ewangelii autor starał się podkreślać żydowskość Jezusa i fakt, że Jezus to mesjasz zapowiedziany już w Starym Testamencie.	
Łukasz	Badacze uznają Łukasza za osobę bezpośrednio związaną ze św. Pawłem z Tarsu.	
Jan	Autor podkreśla	

boskość Jezusa, który

w pełni zdaje sobie
sprawę ze swego
pochodzenia.

Źródło cytatów: *Pismo św. Biblia Tysiąclecia*, Wydawnictwo Pallottinum, 1991-2002.

Ćwiczenie 4

Na podstawie poniższego fragmentu Nowego Testamentu określ, czy przyczyny skazania Jezusa na śmierć były polityczne, czy religijne. Uzasadnij odpowiedź.

” A nad głową Jego umieścili napis z podaniem Jego winy: „To jest Jezus, król żydowski”.

Źródło: *Biblia Tysiąclecia*, Nowy Testament (Mt 27, 37).

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się z przytoczoną definicją apokryfów i wytłumacz, z czego mogła wynikać ich duża popularność w starożytności.

” *Słownik kultury antycznej*

apokryfy (gr. *apokryphos* – ukryty, tajny), terminem tym określa się przede wszystkim pisma powstałe w środowisku chrześcijańskim lub żydowskim, które podają się za przekaz dziejów lub nauk postaci biblijnych, ale przez Kościół nie zostały nigdy uznane za natchnione, a tym samym nie weszły do kanonu Pisma Świętego. [...] **Mimo potępienia ze strony biskupów i synodów apokryfy cieszyły się dużą popularnością i w znacznym stopniu wpłynęły na ukształtowanie wyobraźni i ikonografii chrześcijańskiej, zwłaszcza w odniesieniu do dzieciństwa Jezusa (np. przedstawienie wołu i ośła przy żłobku Jezusa, pokłon Trzech Króli).**

Źródło: *Słownik kultury antycznej*, red. R. Kulesza, Warszawa 2012, s. 54.

Ćwiczenie 6

Zinterpretuj zamieszczone niżej starożytne graffiti z rzymskiego Palatynu z II lub III w. n.e. Co odbiorca tego przekazu bez większego przygotowania może z niego wyczytać na temat ówczesnego miasta Rzym?

Pod rysunkiem znajduje się następujący tekst w języku greckim: „Aleksamenos czci boga”.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Ćwiczenie 8

Zapoznaj się z tekstami źródłowymi, a następnie na podstawie informacji dotyczących przebiegu procesów chrześcijan w Cesarstwie Rzymskim (tekst A) wyjaśnij, kim mogli być „upadli”, wymienieni w tekście B.

Tekst A

” *Fragment listu namiestnika rzymskiej prowincji Bitynii Pliniusza do cesarza Trajana z II w. n.e.*

Dotychczas w stosunku do tych, których przyprowadzono do mnie [pod zarzutem], jakoby byli chrześcijanami, stosowałem taki sposób postępowania: pytałem ich samych, czy są chrześcijanami. Kiedy przyznawali się do tego, pytałem po raz drugi i po raz trzeci, grożąc karą śmierci. Trwających uparcie przy swoim, kazałem odprowadzić na śmierć.

Źródło: *Fragment listu namiestnika rzymskiej prowincji Bitynii Pliniusza do cesarza Trajana z II w. n.e.*, [w:] Pliniusz, *Listy*, ks. X, list 96.

Tekst B

” Ewa Wipszycka

Kościół w świecie późnego antyku

„Upadłych” w czasie wielkich prześladowań (tych za Decjusza, Waleriana i na początku IV w.) było na pewno bardzo wiele. Heroizm jest rzadkim zjawiskiem, strach przed torturami i śmiercią (często straszną, powolną, zadawaną z wyrafinowanym okrucieństwem) cechuje ludzką naturę we wszystkich znanych nam sytuacjach historycznych, tkwi w naszych genach, a przełamać owo biologiczne uwarunkowanie nie jest łatwo.

Źródło: Ewa Wipszycka, *Kościół w świecie późnego antyku*, Warszawa 2018, s. 114.

Dla nauczyciela

Autor: Bartosz Krzywiński

Przedmiot: historia

Temat: Chrześcijaństwo. Od żydowskiej sekty do religii uniwersalnej

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

zakres podstawowy

IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu.

Uczeń:

4) wyjaśnia genezę chrześcijaństwa i zmiany sytuacji chrześcijan w państwie rzymskim;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się,
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- charakteryzuje proces powstawania i rozwoju religii chrześcijańskiej;
- porównuje tradycyjne wierzenia grecko-rzymskie do chrześcijaństwa;
- opisuje skomplikowane relacje między Rzymianami a wyznawcami religii chrześcijańskiej: od prześladowań, przez wzrost popularności, aż do ostatecznego triumfu.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- pogadanka,
- analiza tekstu źródłowego,
- dyskusja dydaktyczna.

Formy zajęć:

- praca indywidualna,
- praca w parach,
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputer,
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale,
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda,
- projektor.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją:

Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z sekcją „Przeczytaj” znajdującą się w e-materiale.

Faza wstępna:

1. Nauczyciel odczytuje wyświetlony na tablicy temat lekcji oraz cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie” i prosi uczniów lub wybraną osobę o sformułowanie kryteriów sukcesu.
2. Dyskusja wprowadzająca. Uczniowie interpretują ilustrację okładkową, określając jej powiązania z tematem i celami lekcji.
3. Nauczyciel poleca uczniom, aby opisali sytuację na terenie Palestyny na przełomie er. Co ją charakteryzuje? Jakie zjawiska miały tam miejsce? Chodzi o to, aby uczniowie wskazali ścisły związek powstającego chrześcijaństwa z judaizmem, fakt istnienia licznej diaspory żydowskiej, która do tradycyjnej religii inkorporowała elementy hellenistyczne, a także powszechne oczekiwanie na przywódcę politycznego (mesjasza), który wyzwoli naród spod władzy rzymskiej.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel proponuje lekturę krótkiego fragmentu *Kazania na górze* jako dobrze opisującego charakter rodzącego się chrześcijaństwa (Łk 6, 27–38). Prosi uczniów o ustosunkowanie się do tekstu, wskazanie cech, które możemy uznać za charakterystyczne.
2. Następnie nauczyciel pyta: Kim był Jezus i jego uczniowie? Czy ich działalność miała na celu założenie religii, którą obecnie nazywamy chrześcijaństwem? Chodzi o to, aby uczniowie podkreślili fakt, że nowe wyznanie powstaje w łonie judaizmu i początkowo jest jedynie pewnym jego wariantem. Wybrana osoba przedstawia swoją odpowiedź,

pozostali uczniowie mogą się do niej odnieść i uzupełnić ją w razie potrzeby.
Nauczyciel udziela uczniom informacji zwrotnej.

3. Po tym wyjaśnieniu nauczyciel pyta uczniów, czy Jezusa możemy nazwać faktycznym założycielem religii chrześcijańskiej. Od kiedy możemy mówić o chrześcijaństwie jako czymś osobnym wobec tradycyjnej religii żydowskiej? Kto stał za tą rewolucją? Chodzi tu o przypomnienie przez uczniów postaci św. Pawła i podkreślenia jego roli w kształtowaniu się nowego wyznania jako zjawiska odrębnego od judaizmu (w tym ujęciu chrześcijaństwo ma niejako dwóch założycieli: Jezusa i św. Pawła).
4. Nauczyciel wyświetla mapę Cesarstwa Rzymskiego. Prosi jednego z uczniów o wskazanie Palestyny, podkreśla, że znacznie większa część imperium zakorzeniona była w zupełnie innej tradycji religijnej niż powstające wyznanie chrześcijańskie. Prosi uczniów, aby w parach porównali tradycyjną religię grecko-rzymską (powinny wystarczyć informacje zawarte w e-materiale) z chrześcijaństwem. Podczas gdy uczniowie pracują w parach, nauczyciel pisze na tablicy słowo „Chrześcijaństwo”, pod nim „Przyczyny” i od niego dwie strzałki do słów „Prześladowań” oraz „Popularności”.
5. Po wyznaczonym czasie nauczyciel prosi jedną z par o przedstawienie propozycji zestawienia religii. Następnie poleca uczniom, aby wykorzystali swoją wiedzę do uzupełnienia schematu rozrysowanego na tablicy. Ochotnik zapisuje zgłaszane przez uczniów i trafne odpowiedzi na tablicy.
6. Nauczyciel włącza uczniom film (multimedium) i prosi uczniów o wykonanie polecenia 2. Wspólnie omawia z uczniami zgłaszane propozycje odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel przytacza opinię XVIII-wiecznego historyka brytyjskiego Edwarda Gibbona, który łączył zmierzch i upadek cesarstwa rzymskiego z przyjęciem chrześcijaństwa jako religii państwowej. Prosi uczniów o wyrażenie własnego zdania na ten temat. Uczniowie ustosunkowują się do tej opinii.
2. Nauczyciel prosi wybraną osobę z klasy (może być ochotnik) o podsumowanie lekcji. Pyta, który element był dla uczniów trudny i dlaczego.
3. Nauczyciel rozdaje uczniom ankietę ewaluacyjną z oceną lekcji, pracy własnej ucznia oraz pracy klasy.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenia 6 i 7 z e-materiału.

Materiały pomocnicze:

Christ K., *Historia Cesarstwa Rzymskiego. Od Augusta do Konstantyna*, Poznań–Gniezno 2016.

Ehrman B.D., *Nowy Testament. Historyczne wprowadzenie do literatury wczesnochrześcijańskiej*, Warszawa–Stare Groszki 2015.

Jacznowska M., *Dzieje Imperium Romanum*, Warszawa 1995.

Simon M., *Cywilizacja wczesnego chrześcijaństwa*, Warszawa 1992.

Wipszycka E., *Kościół w świecie późnego antyku*, Warszawa 2018.

Ziółkowski A., *Historia Rzymu*, Poznań 2008.

oraz

źródła do historii starożytnej

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Film może służyć jako materiał pomocniczy podczas omawiania zagadnień związanych z tradycyjnymi religiami świata antycznego. Z jego pomocą można lepiej ukazać podstawowe różnice między wiarą chrześcijańską a religią grecko-rzymską.